

**BANKLARARO RAQOBAT VA UNI RIVOJLANTIRISH
(SHAXRISABIZ XALQ BANKI MISOLIDA)**

Xoliyorova Dinara

ANNOTATSIYA

Mazkur ilmiy maqolada banklararo raqobatning iqtisodiyotdagi o'rni, uning rivojlanish omillari hamda Shahrizabz Xalq banki faoliyati misolida tahlil qilinadi. Tadqiqotda tijorat banklari o'rtasidagi raqobat muhitining shakllanishi, mijozlarga xizmat ko'rsatish sifati va moliyaviy barqarorlikka ta'siri o'rganilgan. Shuningdek, bank xizmatlari bozorida raqobatni kuchaytirish yo'llari, innovatsion xizmatlar joriy etish va raqamli texnologiyalardan foydalanishning ahamiyati yoritilgan. Tadqiqot natijalari banklararo sog'lom raqobatni rivojlantirish orqali bank tizimining samaradorligini oshirish mumkinligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: banklararo raqobat, tijorat banklari, bank xizmatlari, moliyaviy barqarorlik, innovatsiya, raqamli bank xizmatlari, mijozlarga xizmat ko'rsatish

АННОТАЦИЯ

В данной научной статье рассматривается роль межбанковской конкуренции в экономике, факторы её развития, а также анализируется деятельность Shahrizabz Xalq banki. В исследовании изучены формирование конкурентной среды между коммерческими банками, влияние конкуренции на качество обслуживания клиентов и финансовую устойчивость. Также освещаются пути усиления конкуренции на рынке банковских услуг, внедрение инновационных решений и использование цифровых технологий. Результаты исследования показывают, что развитие здоровой межбанковской конкуренции способствует повышению эффективности банковской системы.

Ключевые слова: межбанковская конкуренция, коммерческие банки, банковские услуги, финансовая устойчивость, инновации, цифровые

ТЕХНОЛОГИИ, ОБСЛУЖИВАНИЕ КЛИЕНТОВ

ABSTRACT

This scientific article examines the role of interbank competition in the economy, its development factors, and analyzes the activities of Shahrizabz Xalq banki as a case study. The research explores the formation of a competitive environment among commercial banks, the impact of competition on customer service quality, and financial stability. It also highlights ways to enhance competition in the banking services market, including the implementation of innovative solutions and digital technologies. The findings suggest that strengthening healthy interbank competition can significantly improve the efficiency of the banking system.

Keywords: interbank competition, commercial banks, banking services, financial stability, innovation, digital banking, customer service

KIRISH

Bugungi kunda bank tizimi har qanday mamlakat iqtisodiyotining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Tijorat banklari o'rtasidagi raqobat esa moliyaviy xizmatlar sifatini oshirish, yangi mahsulot va xizmatlarni joriy etish hamda mijozlar ehtiyojlarini qondirishda asosiy omillardan biri sifatida namoyon bo'lmoqda. Xususan, O'zbekiston bank tizimida olib borilayotgan islohotlar natijasida banklararo raqobat muhiti sezilarli darajada kuchayib bormoqda.

Banklararo raqobatning rivojlanishi nafaqat banklarning moliyaviy barqarorligiga, balki butun iqtisodiyotning samarali ishlashiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shu nuqtai nazardan, tijorat banklarining o'z faoliyatini takomillashtirish, innovatsion xizmatlarni keng joriy etish va mijozlarga xizmat ko'rsatish sifatini oshirish orqali bozordagi o'z ulushini mustahkamlashga intilishi dolzarb ahamiyat kasb etadi. Mazkur ilmiy maqolada banklararo raqobatning nazariy asoslari, uning rivojlanish omillari hamda Shahrizabz Xalq banki faoliyati misolida amaliy jihatlari tahlil qilinadi. Tadqiqotning asosiy maqsadi banklararo raqobatni rivojlantirish mexanizmlarini o'rganish va amaliy takliflar ishlab chiqishdan iborat.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Banklararo raqobat va uning rivojlanishi masalalari iqtisodiyot fanida ko'plab olimlar tomonidan chuqur o'rganilgan. Ushbu mavzu doirasida xorijiy va mahalliy tadqiqotchilar bank tizimining samaradorligi, raqobat muhiti hamda moliyaviy barqarorlik o'rtasidagi bog'liqlikni turli yondashuvlar asosida tahlil qilganlar. Xususan, Michael Porter o'zining raqobat ustunligi nazariyasida bozor ishtirokchilari o'rtasidagi raqobatning iqtisodiy samaradorlikni oshirishdagi rolini asoslab bergan. Joseph Schumpeter esa innovatsiyalarni raqobatning asosiy harakatlantiruvchi kuchi sifatida talqin qilgan. Bank tizimida raqobat masalalarini o'rganishda Frederic Mishkin ning ilmiy ishlari muhim ahamiyatga ega bo'lib, u moliyaviy institutlar faoliyati va ularning iqtisodiyotga ta'sirini chuqur tahlil qilgan. MDH va mahalliy olimlar orasida ham ushbu yo'nalishda muhim ilmiy izlanishlar olib borilgan. Jumladan, Oleg Lavrushin bank tizimida raqobat va barqarorlik masalalarini keng yoritgan. Abdug'affor Qodirov va Shavkat Xudoyberdiyev o'z ilmiy ishlarida O'zbekiston bank tizimida raqobatni rivojlantirishning o'ziga xos jihatlarini tahlil qilganlar. Shuningdek, Dilshod Yusupov bank xizmatlari bozorida raqobatni kuchaytirish omillarini o'rgangan.

METODOLOGIYA

Mazkur ilmiy tadqiqotda banklararo raqobatni o'rganish uchun kompleks yondashuv qo'llanildi. Tadqiqot jarayonida nazariy va amaliy usullar uyg'unligi asosida tahlillar olib borildi. Xususan, bank tizimida raqobat muhitini baholashda iqtisodiy-statistik, taqqoslash, tizimli tahlil va kuzatuv usullaridan foydalanildi. Tadqiqotning axborot bazasini O'zbekiston Respublikasi bank tizimiga oid normativ-huquqiy hujjatlar, Markaziy bank ma'lumotlari, tijorat banklarining hisobotlari hamda ilmiy adabiyotlar tashkil etadi. Shu bilan birga, Shahrisabz Xalq banki faoliyati misolida bank xizmatlari bozori, mijozlar bilan ishlash tizimi va raqobat strategiyalari tahlil qilindi.

Tadqiqot davomida quyidagi asosiy yo'nalishlar bo'yicha ish olib borildi:

- banklararo raqobatning nazariy asoslarini o'rganish;
- tijorat banklari o'rtasidagi raqobat muhitini baholash;

- bank xizmatlari sifati va mijozlar ehtiyojlari o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlash;
- raqamli bank xizmatlari va innovatsiyalarning raqobatbardoshlikka ta'sirini tahlil qilish.

Shuningdek, tahlil jarayonida qiyosiy yondashuv asosida turli banklarning xizmat ko'rsatish darajasi, foiz stavkalari, xizmat turlari va mijozlarga qulaylik darajasi o'zaro solishtirildi. Bu esa banklararo raqobatning amaliy holatini aniqlash va mavjud muammolarni ochib berishga imkon yaratdi. Mazkur metodologiya orqali olingan natijalar asosida banklararo raqobatni rivojlantirish bo'yicha ilmiy asoslangan xulosalar va amaliy takliflar ishlab chiqildi.

TADQIQOT NATIJALARI VA TAHLIL

Mazkur tadqiqot doirasida banklararo raqobatning amaldagi holati, uning rivojlanish tendensiyalari hamda Shahrisabz Xalq banki misolida amaliy jihatlari tahlil qilindi. Tahlillar O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki hisobotlari, tijorat banklari ochiq ma'lumotlari va ilmiy manbalar asosida olib borildi. So'nggi yillarda O'zbekiston bank tizimida sezilarli o'zgarishlar kuzatilmoqda. Xususan, xususiy banklar sonining ortishi va raqamli xizmatlarning joriy etilishi raqobat muhitini kuchaytirdi. 2020–2024 yillar oralig'ida tijorat banklarining asosiy ko'rsatkichlari quyidagi jadvalda aks ettirilgan:

1-jadval: Tijorat banklari faoliyatining asosiy ko'rsatkichlari

Ko'rsatkichlar	2020	2021	2022	2023	2024
Banklar soni	30	33	34	35	36
Kreditlar hajmi (trln so'm)	276	326	389	452	520
Depozitlar (trln so'm)	114	146	180	210	250
Raqamli xizmat ulushi (%)	25	35	45	55	65

Manba: O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki hisobotlari (2020–2024)

Jadvaldan ko'rinib turibdiki, banklar soni ortib borayotgani bilan birga kredit va depozit hajmlarida ham barqaror o'sish kuzatilgan. Bu esa banklar o'rtasidagi raqobat kuchayganini bildiradi.

Hududiy darajada olib borilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, banklararo raqobat ko'proq quyidagi omillar orqali namoyon bo'lmoqda: mijozlarga xizmat

ko'rsatish sifati; foiz stavkalari; xizmatlar xilma-xilligi; raqamli xizmatlarning mavjudligi.

2-jadval: Bank xizmatlari bo'yicha qiyosiy tahlil (2024 yil)

Ko'rsatkichlar	Xalq banki	Agrobank	Ipoteka bank	Xususiy bank
Kredit foizi (%)	22–24	23–25	21–23	20–22
Depozit foizi (%)	18–20	17–19	16–18	19–21
Mobil ilova mavjudligi	Ha	Ha	Ha	Ha
Onlayn xizmatlar darajasi	O'rta	O'rta	Yuqori	Yuqori
Mijozlar soni (ming)	120	95	80	70

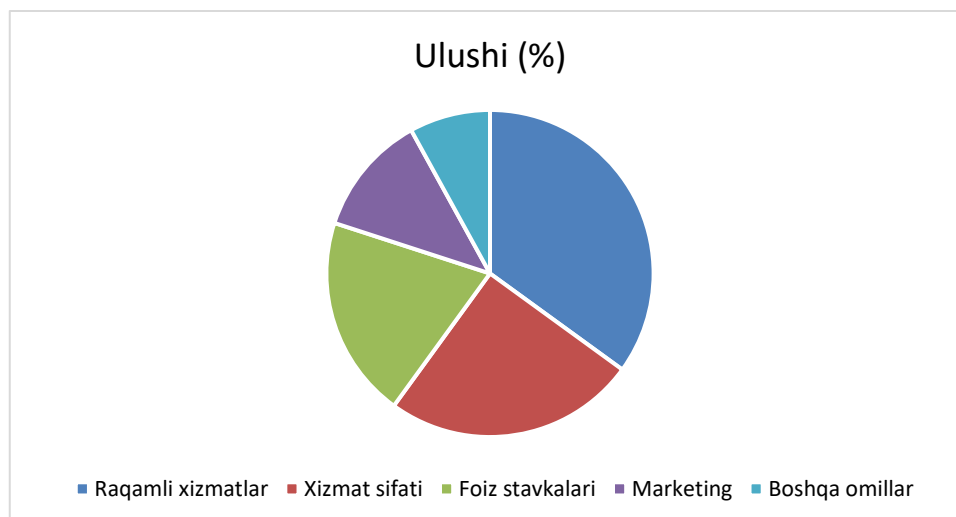
Manba: Tijorat banklari ochiq ma'lumotlari asosida tuzilgan

Tahlil natijalariga ko'ra, Xalq banki mijozlar soni bo'yicha yetakchi bo'lsa-da, raqamli xizmatlar darajasi bo'yicha ayrim xususiy banklardan ortda qolmoqda. Bu esa raqobatda muhim omil hisoblanadi.

Banklararo raqobatni kuchaytiruvchi asosiy omillar quyidagilar deb topildi:

1. raqamlashtirish darajasi;
2. xizmat ko'rsatish tezligi;
3. mijozlar bilan ishlash sifati;
4. marketing strategiyasi.

Quyidagi diagramma ushbu omillarning ahamiyat darajasini ko'rsatadi:

Ushbu diagrammadan ko'rinadiki, hozirgi kunda eng muhim omil — bu raqamli bank xizmatlaridir. Ayniqsa, mobil ilovalar va onlayn xizmatlar mijozlarni jalb qilishda hal qiluvchi rol o'ynamoqda.

Tahlil jarayonida quyidagi muammolar aniqlandi:

1. ayrim banklarda raqamli xizmatlar yetarli darajada rivojlanmagan;
2. xizmat ko'rsatish tezligi past;
3. hududiy banklarda innovatsiyalar sekin joriy etilmoqda;
4. marketing va mijozlar bilan ishlash tizimi yetarli emas.

O'rganishlar shuni ko'rsatadiki:

- ✓ banklararo raqobat tobora kuchayib bormoqda;
- ✓ raqamli texnologiyalar asosiy raqobat vositasiga aylanmoqda;
- ✓ Xalq banki an'anaviy ustunliklarga ega bo'lsa-da, innovatsion xizmatlarda rivojlanishi zarur;
- ✓ mijozlarga yo'naltirilgan xizmatlar bank muvaffaqiyatining asosiy omiliga aylangan.

Umuman olganda, banklararo raqobatni rivojlantirish uchun zamonaviy texnologiyalarni keng joriy etish, xizmat sifatini oshirish va mijozlar ehtiyojiga moslashish muhim ahamiyat kasb etadi.

XULOSA

Mazkur ilmiy tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, banklararo raqobat zamonaviy bank tizimining ajralmas qismi bo'lib, u moliyaviy xizmatlar sifatini oshirish, yangi mahsulotlarni joriy etish va mijozlar ehtiyojlarini qondirishda muhim rol o'ynaydi. O'zbekiston bank tizimida olib borilayotgan islohotlar natijasida raqobat muhiti tobora kuchayib borayotganligi kuzatildi.

Tahlillar asosida aniqlanishicha, Shahrisabz Xalq banki o'zining keng mijozlar bazasi va an'anaviy xizmatlari orqali bozorda muhim o'rin egallaydi. Biroq zamonaviy raqobat sharoitida bankning raqamli xizmatlarni kengaytirishi, innovatsion yechimlarni joriy etishi va xizmat ko'rsatish sifatini yanada oshirishi zarur.

Shuningdek, tadqiqot natijalari banklararo raqobatni rivojlantirish uchun

quyidagi yo'nalishlarga e'tibor qaratish lozimligini ko'rsatdi: raqamli texnologiyalarni keng joriy etish, mijozlarga individual yondashuvni kuchaytirish, xizmatlar turini diversifikatsiya qilish hamda marketing strategiyalarini takomillashtirish. Ayniqsa, hududiy banklarda innovatsion xizmatlarni tezroq joriy etish muhim ahamiyatga ega.

Xulosa qilib aytganda, sog'lom banklararo raqobatni rivojlantirish orqali bank tizimining samaradorligini oshirish, moliyaviy barqarorlikni ta'minlash va iqtisodiy o'sishga erishish mumkin. Shu sababli, banklar o'z faoliyatida zamonaviy yondashuvlarni qo'llashi va doimiy ravishda rivojlanishga intilishi zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR (GOST 7.0.5–2008 bo'yicha)

1. Michael Porter. Конкурентная стратегия: Методика анализа отраслей и конкурентов. – М.: Альпина Паблишер, 2019. – 454 с.
2. Joseph Schumpeter. Теория экономического развития. – М.: Прогресс, 1982. – 455 с.
3. Frederic Mishkin. Экономика денег, банковского дела и финансовых рынков. – М.: Вильямс, 2018. – 912 с.
4. Allen Berger. Bank Performance and Competition. – Oxford: Oxford University Press, 2015. – 320 p.
5. Oleg Lavrushin. Банковское дело. – М.: КНОРУС, 2020. – 768 с.
6. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. Bank tizimi to'g'risida yillik hisobot. – Toshkent, 2024. – 120 b.
7. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti qarori. "Bank tizimini isloh qilish strategiyasi to'g'risida". – Toshkent, 2020.
8. Shahrisabz Xalq banki rasmiy ma'lumotlari va ochiq hisobotlari. – 2023–2024.